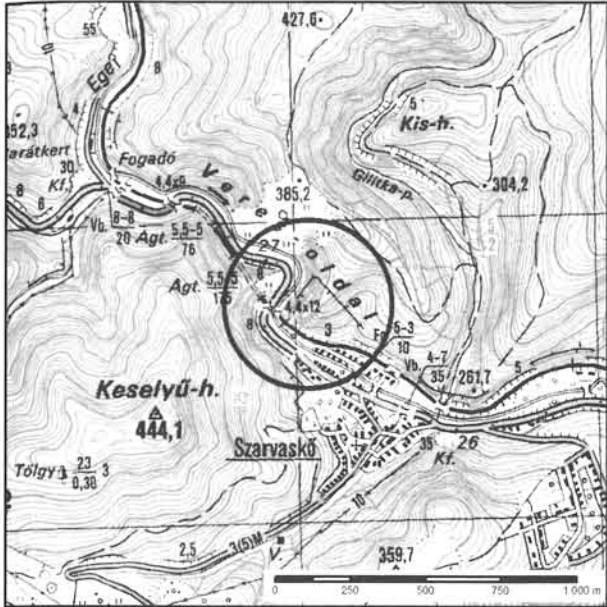

A vár közvetlenül Szarvaskő község felett északra magasodik, függőleges oldalú sziklás gerincen, a Tardos-bérc délnyugati ormán (Vár-bérc). A gerinc teteje a végén alig 2–3 m széles. Egyik hosszanti oldalát, dél és délkelet felől, függőleges sziklaletörés határolja. Másik oldala, észak és északnyugat felé meredeken lejt pár métert és csak ezután következik a függőleges sziklaletörés. A jelek szerint ezt az utóbbi, építkezésre kevésbé alkalmas sávot is a vár védelmébe vonták. Tovább, északkelet felé a gerinc teteje kb. 15 méterre kiszélesedik, amihez az északnyugati oldalon még kb. 10 méteres sávot használtak fel a vár területéhez. Ezután, északkelet felé, közel függőleges, természetes sziklafal zárja le a belső várat.

Az így körülhatárolható belső vár hossza 68, szélessége (a felhasznált meredek oldallal együtt) a délnyugati végénél kb. 14 m, az északkeleti végénél kb. 26 m. A mai felszín fölé már nem emelkedik fal, de kívülről még jelentős falmaradványok láthatók az oldalon, a délkeleti kiszélesedő végének szélén. A délnyugati csúcson egy kis falcsonk jelzi a végét. Az északnyugati, erősen lejtő belső terület szélén, a függőleges sziklaletörés felett, ma már földdel betemetődött falmaradvány látható. Nagyjából ebben a vonalban, de már a nagy várároknál ismét egy falmaradvány húzódik. A vár északkeleti végét a várárok hatalmas sziklafala egyértelműen mutatja, kevés falmaradvány zárja le itt is a belső várat.

Külön kell említeni a délkeleti oldalon a gömbölyített belső sarkokkal kiképzett, négyzet alaprajzú épületet (torony? ciszterna?), melynek alapozása legalább 10 m, vagy ennél is több méter mélyen a függőleges sziklafal rései közé nyúlik. Pontos méretet a nehéz, veszélyes megközelítése miatt nem lehetett felvenni. Az épület belső oldalainak hossza kb. 4–4,5 m. Felső, lepusztult része a belső vár többi részénél 2–3 méterrel lejjebb van. A délkeleti oldal hosszan elnyúló falmaradványa a felszíni jelek szerint ehhez az épülethez csatlakozik.

egri püspök (1493–1497) számadáskönyvei tudósítanak. A számadások a várban kőből falazott kapuról és az előtte lévő két láncsal működtetett hídról, vízgyűjtőről, a füstőlőnél lévő toronyról, kápolna melletti malomról szólnak. 1527-ben a Szapolyai pártján álló Erdődy Simon püspök testvére, Erdődy Péter várnagy más János párti hívekkel együtt csaknem fél évig tartotta magát a szarvaskői várban, amelyet Ferdinánd csapatai azután 1528 tavaszán rövid ideig tartó ostrom után elfoglaltak.²⁰

Az 1557–1558. évi vizsgálat a vár viszonylagos elhanyagoltságát állapította meg. 1558. és 1564. évi leltárai csak töredékes módon írják le a várat, amelynek két kapuja volt: a külső és a belső vagy nagy kapu; a kapu előtti felvonóhidat két láncsal mozgatták. Említik a várban a felső házat, a börtön előtti két házat, a kapu és a pince feletti házat, a sáfárházat, a sütőházat és a konyhát is. A várhoz két pince, az alsó és a felső pince is tartozott. 1577-ben már királyi kezelésben van, de romos állapotban. Ezért utasítja Rudolf király 1582-ben a Szepesti Kamarát kijavítására, és így került sor arra, hogy 1583-ban Cristoforo della Stella vezetésével építési munkákat végeznek a váron.²¹

1596–1687 között török kézen volt, Eger közvetlen védelmi övezetében, mint annak északi előváráként funkcionált. 1630-ban a vár közelében portyázó magyar csapatok 16 szarvaskői török katonát ejtettek foglyul. 1687 nyarán mielőtt a szövetséges keresztény csapatok teljes blokád alá vették volna Egert, a törökök elhagyták a várat és Egerbe vonultak vissza. Az 1687. október 8-án készített kamarai összeírás a várat nagyjából romosnak és elpusztultnak találta, és szegényes volt felszerelése is. Ugyanakkor a vár falai között 21 fából összezsácolt kis helyiséget is összeírtak, amelyekben a török őrség lakott. A törökök a pincét istállónak használták, a kápolnát pedig mecsetté alakították át.²²

A belső várat északkelet felé, a hegygerinc folytatásától a már említett, közel függőleges sziklafal választotta el, aljában árokkal, amelyet a belső vár alatt 12–13 méterrel alacsonyabb szinten vágtak a sziklába. Az árok külső oldala is sziklafal, függőleges, ennek magassága 4–5 m. Az árok szélessége 11 m. Mindkét vége a meredek hegyoldalon végződik, északnyugati vége után természetes sziklafal fut le a meredek oldalon.

A várárkon túl elővár következik, amelyet még egy újabb árok védett a hegygerinc folytatása felől. E két árok pontosan jelzi az elővár hosszát, amely 27–33 m között váltakozik. Az elővár szélességére azonban nincs pontos mérésünk. Délkeleti oldalán egy éles perem ugyan látszik, de alatta kb. 2 méterrel alacsonyabban egy bizonytalan körvonalú, mesterséges terasz is van. Az elővár északnyugati szélét a mai terepen nem lehet közelebből meghatározni. Így az elővár szélessége nagy vonalakban 30 m körülinek mondható.

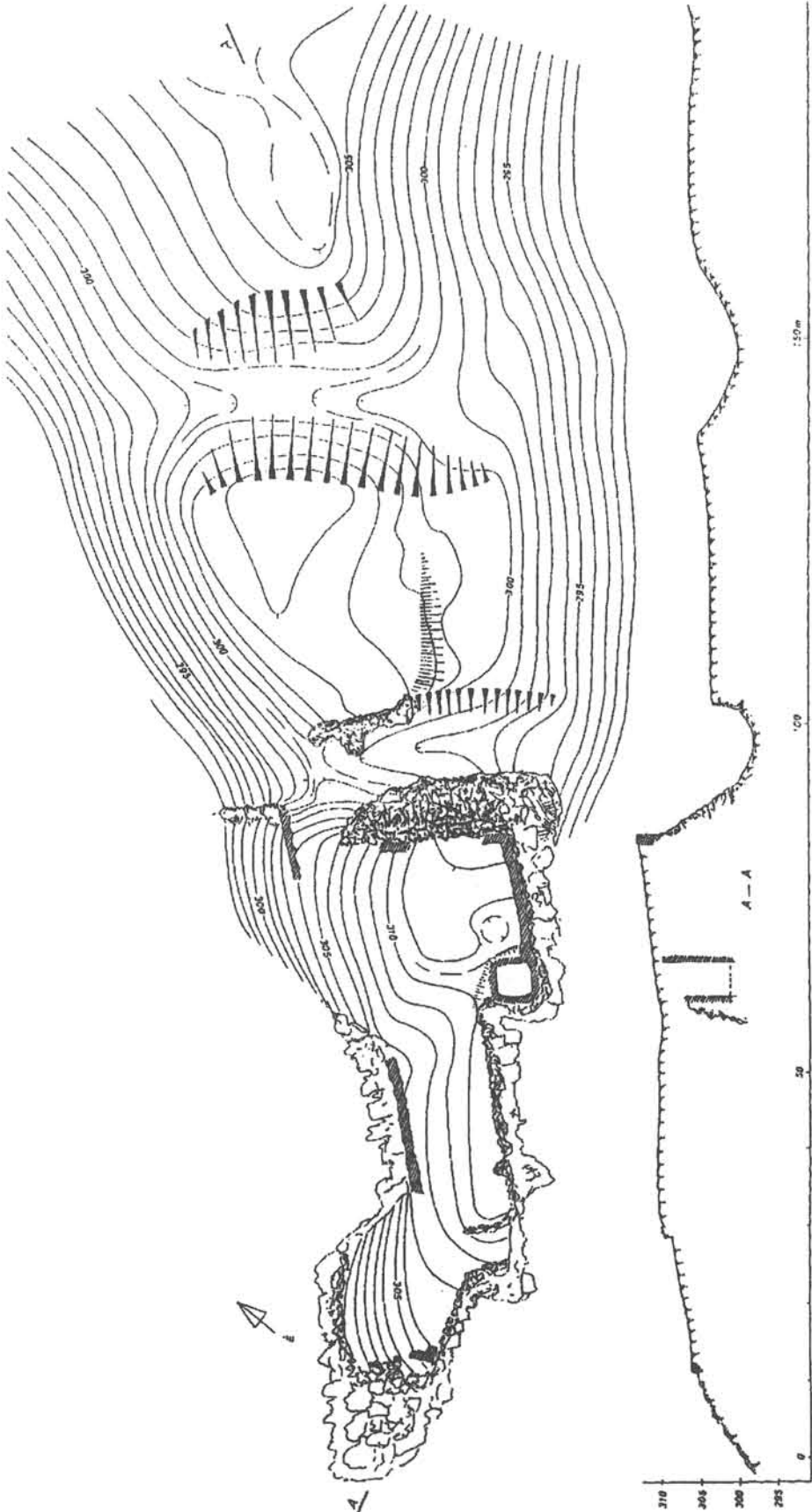
A külső árok szélessége 25 m, hossza kb. 35–40 m, mélysége 4 m körüli. Ezután már a hegygerinc folytatása következik, amely innen lassan emelkedik

Szarvaskő várának gazdag irodalmából nem a teljesség igényével idézünk. Balássy Ferenc 1868-ban foglalta össze a vár történetét.¹ Csánki Dezső egy 1438. évi adatot közölt.² A várról írt Bartalos Gyula,³ Tagányi Károly a vár 15. századi gazdálkodását ismertette.⁴ A vár történetét ezután Reiszig Ede foglalta össze.⁵ Pásztor József a történeti adatokon túl még álló falakat említ, egy ajtó- és két ablaknyílást, de egyúttal az utolsó várfal ledőlését is említi.⁶ Gerő László első vártörténeti monográfiájában a vár története jelentős helyet kap, de magából a várból csak csekély falmaradványokat említ,⁷ akárcsak két másik összefoglaló jellegű munka.⁸ A megyei műemléki topográfiában Kozák Károly a történeti adatok mellett magáról a várról is részletes ismertetést ad.⁹ Fügedi Erik 13–14. századi,¹⁰ Engel Pál 14. századi okleveles adatokat közöl róla.¹¹ Györffy György a vár alatti falu (középkori nevén: Váralja – *Subcastro*) 14. századi adatait sorolja fel. Azt az adatot, miszerint a király 1248-ban Lampertus egri érsek részére, Füzérköre, vagy Kerekkőre kiadott várépítési engedélyt Szarvaskő várával hozza összefüggésbe.¹² E feltevése utólag tévesnek bizonyult.¹³ Sugár István több alkalommal is foglalkozott a várral, elsősorban annak törökkori történetét foglalta össze.¹⁴ Részletes leírását legutóbb 2000-ben Nováki Gyula és Baráz Csaba tette közzé, amikor a Nováki Gyula által 1993-ban készített felmérését (48. ábra) is közzölték.¹⁵

A vár mindig az egri püspök birtokát képezte. Első említését 1295-ből ismerjük, amikor szerepeltetik Bátor falu határjárásában – még név nélkül – az egri püspök várát.¹⁶ Építtetője valószínűleg Lampert egri püspök (1242–1275) lehetett.¹⁷ A 14–16. századból több adatunk van a várról, amely az egri püspökség itteni váruradalmának a központja volt. Zsigmond király hívei 1403–1404-ben ostrommal foglalták el a lázadó Ludányi Tamás püspök várát.¹⁸ Az elfoglalt várat azonban Zsigmond még 1420-ban sem adta vissza a püspöknek.¹⁹ A várban végzett jelentős építkezésekről Bakócz Tamás

A visszafoglalás után ismét az egri püspöké lett, ekkorra azonban – a karbantartás hiánya miatt – már rossz állapotú volt. Utolsó lakója Telekessy István egri püspök volt 1710–1715 között. Telekessy halála (1715) után néhány évvel még kisebb javításokat végeztek a váron, és még 1735-ban is lakható volt, de a 18. század vége felé már romos.²³

¹ BALÁSSY F., 1868. 476–478.
² CSÁNKI D., 1890. 58.
³ BARTALOS GY., 1901. 44. sz.; BARTALOS GY., 1909. 439.
⁴ TAGÁNYI K., 1895. 211–215.
⁵ REISZIG E., 1909. 74–75.
⁶ PÁSZTOR J., 1911. 5. sz.; PÁSZTOR J., 1933. 50, 54.
⁷ GERŐ L., 1955. 193, 347, 352.
⁸ VK. I (1975.) 139–140.; KISS G., 1984. 246–248.
⁹ KOZÁK K., 1978c. 568–570. – ugyanitt lásd Voit Pál adatait is: VOIT P., 1978g. 563.
¹⁰ FÜGEDI E., 1977. 196.
¹¹ ENGEL P., 1977. 154.; ENGEL P., 1996. 422.
¹² GYÖRFFY GY., 1987–1998. III. 107, 143.
¹³ Az 1248. évi oklevélben említett erősség maradványait Cserépfalutól északra kb. 6 km-re, a Hór-völgy fölé magasodó Füzérkő sziklacsúcsától kb. 300 méterre sikerült azonosítani 2000 májusában. NOVÁKI GY. – SÁRKÓZY S. – FELD I., 2007. 27–29, 202.
¹⁴ SUGÁR I., 1985. 289–291.; SUGÁR I., 1987a. 42–43.; SUGÁR I., 1992. 25–27.
¹⁵ NOVÁKI GY. – BARÁZ CS., 2000. 15–17, 42.
¹⁶ ÁUO. X. 201.; FÜGEDI E., 1977. 196.; GYÖRFFY GY., 1987–1998. III. 71.
¹⁷ KOZÁK K., 1978c. 568.
¹⁸ CD. X/4. 387.; ENGEL P., 1996. 422.
¹⁹ ZsO. VII. 1678.
²⁰ KOZÁK K., 1978c. 568.
²¹ GERŐ L., 1955. 193, 347, 352.; GERŐ L., 1975. 319.; SUGÁR I., 1992. 25–26.
²² SUGÁR I., 1985. 290.; SUGÁR I., 1987a. 43.; SUGÁR I., 1992. 26.
²³ KOZÁK K., 1978c. 569.

48. ábra. Szarvaskő – vár (Nováki Gyula felmérése 1993)